

Folkets hem 1909–1982

Ett allaktivitetshus på Storgatan

*Föreningen "Folkets hem"
i Högsby u. p. a.*

Uppförande och invigning

Behovet av en större samlingslokal var stort i samhället de första åren på 1900-talet. Detta trots att nykterhetsrörelsen uppfört Logen Trygg 1905. Denna användes flitigt men för den stora allmänheten saknades ändå en bra och flexibel lokal. Svenska Folkförbundets lokalavdelning i Högsby ansåg sig också behöva rum för sina möten och andra tillställningar. Hittills hade man hyrt in sig för sina möten i Missionskyrkan. Man beslutade att försöka bygga en egen samlingslokal för möten och andra aktiviteter. För detta bildades senare (1916) Föreningen "Folkets hem" i Högsby u. p. a.

Ganska snart hade man hittat finansiering inom medlemskretsen där många bidrog med pengar, material och arbetsinsatser. Tomten vid Storgatan, med beteckningen "Grusbacken 2", skänktes till föreningen av landskamrer Johan Gustaf Lövgren som ägde en hel del mark i Högsby samhälle och var själv aktiv i

Oskarshamns-Tidningen 1909

Vid invigningen av Folkets Hem i Högsby, talade red. Carl Boberg från Stockholm och sade bl.a. följande: Socialisterna hoppas på välstånd, då staten blir den som delas lika åt alla. Den, som ser något längre, tror icke på dessa läror. En människas inkomst bör stå i förhållande till hennes begåvning. Somliga människor äro flitiga, energiska och dugliga, andra åter lata, värslösa och låta allt gå vind för väg. Det vore ingen rättvisa, att avlöna dessa lika, ty den flitige skulle snart tröttna, då hon såg att hon ingenting hade för all sin strävan.

Folkförbundet. Man sparade inte direkt på krutet. Den erkänt skickliga stadsarkitekten J. Fred. Olson i Kalmar anlätades och lokalen blev både stor och påkostad. J. Fred. Olsson var arkitekten bakom flera andra fina byggnader i Högsby; bl.a. tingshuset (nuv. kommunhus), folkskolan, Sparbanken och Smålands bank. Själva bygguppdraget fick byggmästare Karl Pettersson i Gillberga. Hans anbud låg på 1 650 kr.

Vid grundläggningen i maj 1909 murades ett kopparskrin in vid ena knuten. Skrinet innehöll en del dokument rörande byggnaden och namn på de som på olika sätt bidragit till bygget. Där fanns även texter från Folkförbundet, gåvobrevet på tomten, några vykort samt en del mynt från tiden. Att mura in dokumentation på detta sätt var mycket vanligt förr i tiden. Skrinet hittades vid rivningen 1982 och finns nu bevarat hos hembygdsföreningen. Se mer om det nedan.

Folkets hem invigdes 31 okt. 1909. Invigningstalare var ingen mindre än Carl Boberg. Idag mest känd för att ha skrivit den världsberömda sången "O store Gud" i Mönsterås 1885. Då, 1909, var han bl.a. redaktör för den kristna tidningen "Sanningsvittnet" med bas i Stockholm. Han var även predikant inom Missionsrörelsen och blev 1916 riksdagsman. Boberg var en utpräglad högerpolitiker och under lång tid aktiv inom Svenska Folkförbundet.

Välsignade Vasa

Redan efter några månader var det dags för ytterligare en invigning i Folkets hem. Då var det den imponerande reliefen av Gustav Vasa som avtäcktes under pompa och ståt. Den var gjord av den mycket skicklige bildhuggaren Carl Petersson i Frövi som också skänkte den till Folkförbundet. Reliefen satt monterad på södra väggen i stora salen. Det var en rejäl pjäs med en höjd på 3,15 m. Även vid denna ceremoni fick Carl Boberg förtroendet att hålla högtidstalet. Kantor Lagerström talade också utifrån sin roll som ordförande i föreningen.

Carl Boberg

Oskarshamns-Tidningen 7 feb. 1910

En högtidligt av mera säregen art bereddes Högsbyorten i Folkets Hem förlidna söndagsafton, då det förut omtalade konstverket, en Gustaf Wasa relief, utförd av bildhuggaren Carl Petersson i Frövi högtidligen avtäcktes. Efter sång och musik samt ett kortare tal av kantor Lagerström hölls högtidstalet av Carl Boberg. Talet var djupgående, innehållit rikt och fångslande och vid dess slut föll täckelset från reliefen. Därvid uppstämde stående "Du gamla du fria", unisont. Sedan omväxlades med musik och körsång. Till sist hölls avslutningstal av pastor A. G. Dahl, som därpå läste välsignelsen. Trots det rätt höga inträdet, 50 öre, var den rymliga lokalen fullsatt av folk.

Pastor Dahl avslutade tillställningen genom att läsa välsignelsen. Se artikel om invigningen här intill.

Reliefen togs till vara vid rivningen men var, mer eller mindre, bortglömd under nästan 30 år då den låg undandömd i en gammal snickerilokal i Högsby. Idag finns denna unika relief bevarad och är restaurerad till nyskick. Den finns nu att beskåda i gallerians café vid handelsområdet i Högsby.

Åren går

Redan omkring 1918 byggde man till en scen och under sommaren 1931 genomfördes en "genomgående restaurering" med återinvigning på hösten samma år. Lokalen blev ett mycket använt aktivitetshus i samhället under många år. Här ordnades föreläsningar, danser, brottning, teater, auktioner och mycket mer. När Högsbys nya tingshus invigdes 24 september 1917 höll man invigningsfesten med middag på Folkets hem. De som inte var särskilt inbjudna hedersgäster fick betala 13 kr samt lämna brödkort. Det var ju krigstider med ransonering.

Det var i Folkets hem man visade kommunens allra första biofilm redan 1915. Det var Charles Ljungström som tillsammans med en kompanjon från Oskarshamn drog igång bioverksamheten med visningar på lördagar och söndagar. Själva biografen kom senare att kallas Skandia. Det var också på Folkets hem som högsbyborna fick ta del av sin första radioutsändning 1923 när Charles Ljungström demonstrerade sin nyinköpta radio i en fullsatt lokal. Det var tydligen mest tjut och knaster men det blev ändå en sensation som det talades länge om i bygden.

Biografverksamheten rullade på i Ljungströms regi. Han hade eget maskineri och hyrde in sig i lokalen. Snart kom ljudfilmen och i januari 1931 drar Folkets hem igång bioverksamhet i egen regi med ljudfilm. Året därpå hade Centrumbiografen på andra sidan gatan kommit igång på allvar (premiär 1931-12-26) och redan hösten 1932 finns noterat att Folkets hem investerat i "ett nytt ultramodernt

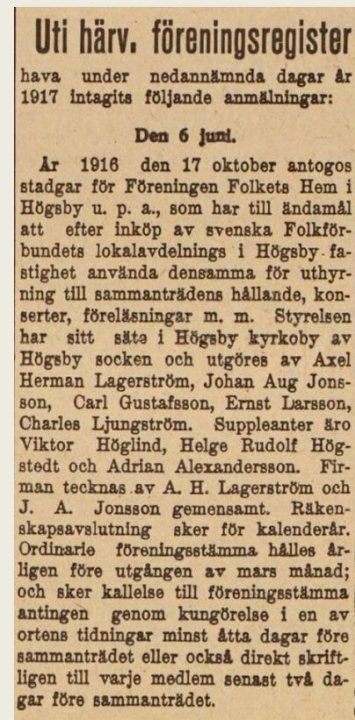
ljudfilmsmaskineri för att möta konkurrensen”. Senare blev det vaktmästaren Gunnar Palmberg som kom att sköta maskinist-uppdraget under många år. Han och familjen hade en mindre lägenhet på övervåningen.

Föreläsningarna var många på Folket hem genom åren men minskade drastiskt när televisionen blev mer allmän in på 1960-talet. Bland annat föreläste den omtalade agitatorn Kata Dahlström runt 1920. Hon var då aktiv kommunist och naturligtvis bör detta ha varit kontroversiellt hos Folkförbundet som ju var en uttalad högerorganisation. Intrycket är ändå att man genom alla år verkar ha varit ganska bra på att hålla isär politik och folknytta. Folkets hem var verkligen till nytta för bygdens folk under många år; oavsett politisk tillhörighet.

På 1960-talet hade byggnaden börjat spela ut sin roll och dessutom blivit ganska nedgången. Bröderna Birger och Ingemar Gustafsson köpte fastigheten 1966 för 15 000 kr och kom att använda den som lager i många år. Folkets hem-föreningen upphörde definitivt vid ett likvidationsmöte den 18 jan. 1967. Byggnaden revs 1982 och några år senare byggdes ett mindre hyreshus på platsen.

Sigfrid "Amelis" stuga

Framför Folkets hem låg länge en, till synes, underligt placerad liten stuga. Troligen fanns den på tomten när Folkets hem byggdes men placerades då i kanten mot Storgatan. Stugan var från senare delen av 1800-talet. Den kallades allmänt för "Sigfrids stuga" eller "Amelis" efter invånaren Sigfrid "Ameli" Nilsson (1881-1964). År 1950 beslutar styrelsen att stugan ska bortflyttas på grund av förfallen hyra á 500 kr. Sigfrid Nilsson fanns då på ålderdomshemmet i Kolsrum sedan en tid. Stugan såldes till Edvin Nilsson i Högsby. Med hjälp av några mannar från sitt företag, Högsby rostfria, delades stugan i två delar och flytta-des till Runnö utanför Påskallavik. Den ena delen kördes ut på isen. Detta gjordes 1951, eller möjligen 1952. Stugan blev sommarhus och finns fortfarande kvar där i släktens ägo.

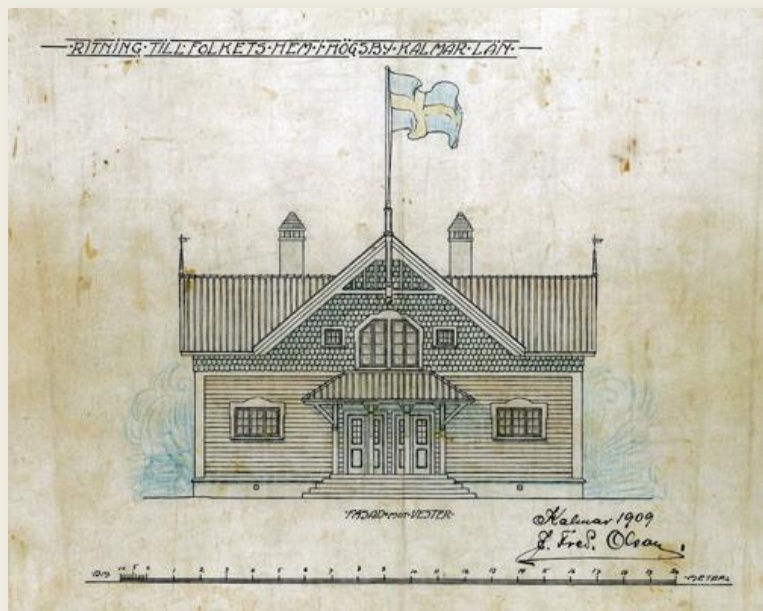

*Stugan framför Folkets Hem togs bort
1951 eller 1952.*

*Kopparskrinet som var inmurat i grunden.
Tillverkat av kopparslagare G. L. Nilsson
(Gustav Laurentius Nilsson 1870-1962).*

J. Fred. Olsons originalritning från 1909.

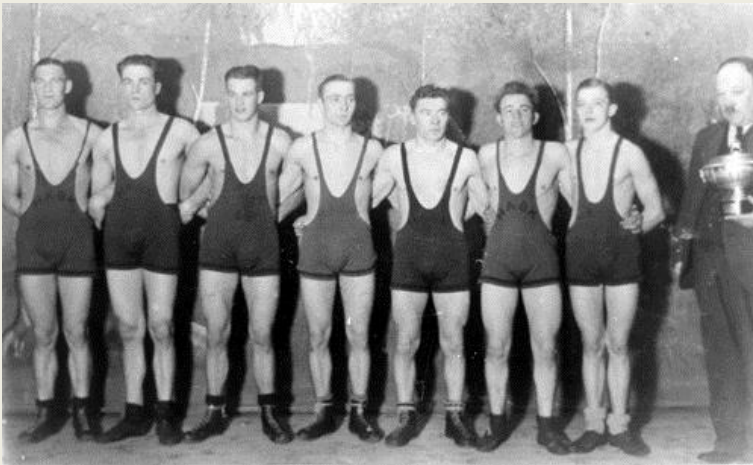
Lilla stugan på en bild från ca 1920.

*Folkets hem på en filmruta från 1953.
Den lilla stugan är nu borta.*

Bildhuggare Carl Petersson i sin ateljé i Frövi.

Brottning på Folkets hem okt. 1942 med brottare från HABK - Högsby atlet & brottarklubb som vann den sk fyrstadsbrottningen för tredje året i rad. Personer från vänster: Ragnar Johansson, Erling Ruda, Egon Jonsson, Torsten Edlund, Olle Grönlund, Valdemar Engström, Hubert Engström, Elving Edlund.

Kanske sista bilden på Folkets Hem, tagen precis innan rivningen.

Scenen med fina kulisser. Bilden tagen då man höll på att rensa ur lokalen inför rivningen.

Byggnader av J. Fred. Olson i Högsby kommun

		ritning daterad
Folkets Hem	Högsby	1909
Sparbankshus	Högsby	1912
Läkarebostad	Grönskåra	1912
Villa (bank)	Grönskåra	1912
Tingshus	Högsby	1915
Skolhus	Grönskåra	1918
Smålands bank	Högsby	1919
Skolhus	Drageryd	1919
Lärarybostad	Drageryd	1919
Skolhus	Mjösebo	1919
Skolhus	Högsby	1919-21

J. Fred. Olson 1870–1947
Bild från ca 1916

Fler kan finnas som vi inte hittat dokumentation på.

Utöver dessa var han med och utformade den utvidgning av Högsby kyrkogård som gjordes 1918-1921. Det är den del som ligger direkt söder om bårhuset. Han var också med i arbetet med ombyggnaden av Högsby kyrka som färdigställdes 1932.

Källor: Kalmar stadsarkiv, Kalmar konstmuseums arkiv samt Högsby sockens hembygdsförenings arkiv.